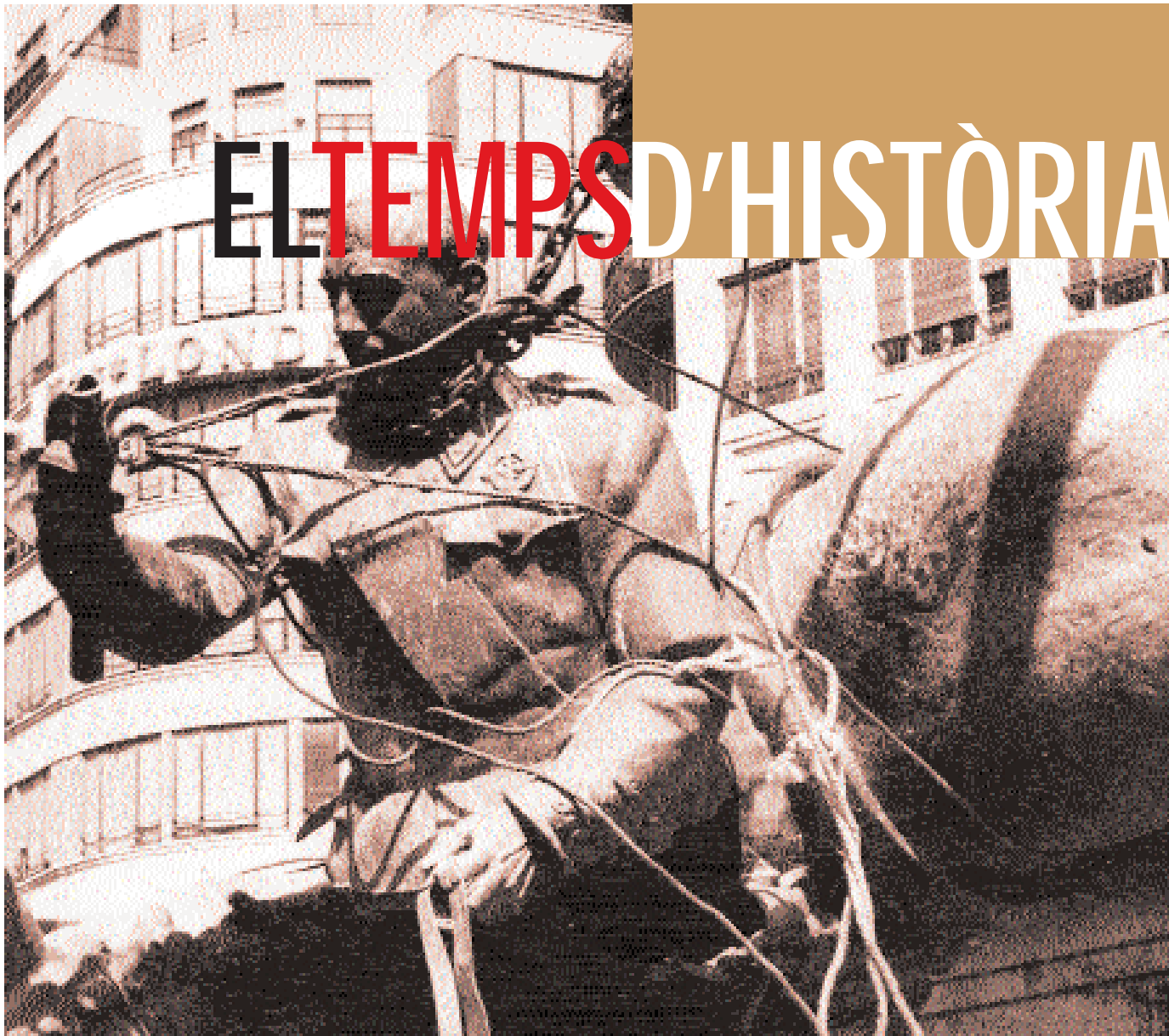

EL TEMPS D'HISTÒRIA

LA TRANSICIÓ POLÍTICA 25 ANYS

L'any 1976 va ser de gran efervescència política. Tot semblava possible. L'oposició antifranquista veia la fi del túnel. La crisi econòmica era forta, però l'esperança molt més. Era l'any de les assemblees democràtiques, de la cançó com a símbol de compromís i de la il·lusió que tot podia, efectivament, canviar. Just ara es compleix un quart de segle, de tot allò.

45	EDITORIAL
46	OPINIÓ
48	CONNEXIONS
49	COMBINATÒRIA
50	APUNT
53	FER I DESFER
54	DOSSIER
66	RODA EL MÓN
69	LLIBRES
70	L'APARADOR
71	CERCLES D'ART
72	AGENDA
73	ESBÓS

En un paper de fa uns anys Jacques Le Goff, l'insigne historiador francès, es demanava si la història política continuava essent l'esquelet de la història. Era una pregunta, no deixava de reconèixer, fins a cert punt impertinent en un historiador com ell que no sols havia recelat de la història política tradicional, la dels reis i emperadors, sinó que l'havia combatuda des de l'àmbit de les idees i la trinxera de les investigacions. Le Goff, però, constatava que el rostre, els ingredients i el discurs de la història política anaven canviant, anaven assolint una major complexitat i, sobretot, se centraven en una història més aviat del poder. La política, teixida de guerres i "homes grans", evocaria la superficialitat, la contingència de l'esdeveniment; amb el poder ens acostaríem a les profunditats de la història. Això vol dir que la història del poder no es pot fer sense atendre el llenguatge que el defineix, sense els símbols que el representen, sense les ideologies que el sostenen: sense les religions, també!, que el legitimen, a ulls de Déu i dels humans.

Ossama bin Laden ha tingut el mèrit de donar un colp de mà a favor de la nova història política entesa com a història del poder. Les terribles imatges dels colossos de formigó i acer de Nova York esfondrant-se dins un infern de foc i pols, i les del Pentàgon esbocinat com un formatge tou, passaran al catàleg de referències essencials d'una època, aquesta mateixa que ara mateix vivim amb l'embalum de les perplexitats i dels temors que suscita la immediatesa, les emocions incontrolables, la manca de distanciament per assajar una resposta plausible a aquest desgavell hiperbòlic. En els objectius del barbut milionari que branda l'Alcorà en una mà i en

La història continua

“Entre Berlín i les Torres Bessones, tots som conscients que alguna cosa que afecta el ritme de la història està patint una accelerada metamorfosi, de resultats imprevisibles. Probablement hem començat una nova ‘edat’”

l'altra el Kalàixnikov no figurava, és clar, cap *delicatessen* historiogràfica. La seua forma de mirar-se-la, la història, deu estar afectada per aquella simplicitat teocràtica que confon els destins del món amb la guerra santa. I no hi ha res tan pervers ni tan perillós com fer la guerra o voler arreglar el món en nom de Déu.

Al marge dels seus objectius estrictes, l'acció presumptament subvencionada o inspirada per Bin Laden convida si més no els historiadors a plantejar-se, en efecte, si la història política sosté la tornada de la història. Si bé ho mirem, és així com ens hem acostumat a escandir-la, a frec de caigudes que provoquen esclats de tremenda lluïssor simbòlica: la caiguda de Troia, la caiguda de Roma, la caiguda de Constantinoble, la caiguda de la Bastilla, la caiguda del Mur de Berlín, la caiguda del World Trade Center. No deixa de ser curiosa aquesta manera de comptar –i contar– la història: ens sentim colpits per l'ensulsiades més que per les revifalles.

Entre Berlín i les Torres Bessones, tots som conscients que alguna cosa que afecta el ritme de la història està patint una accelerada metamorfosi, de resultats imprevisibles. Sens dubte hem cancel·lat un segle curt, però sens dubte també el canvi va més enllà de banals cronologies. Probablement hem començat el que els manuals i les convencions en diuen una nova “edat”, que qüestiona el nom amb què batejarem la que ara agonitza: “l'edat contemporània”, perquè al cap i a la fi tota la història és contemporània del qui la viu. Aquests dos fets de la història política, és a dir, de la història del poder, de les ideologies i els seus símbols ens diuen que el paradís de les democràcies occidentals on algú, amb més galtes que trellat, pronosticava que s'havia ja aturat el temps o, el que és el mateix, la història, era una enganyifa, i de les bones. No és només que els conflictes es reproduïen als afores d'Occident, és que les democràcies occidentals han de vigilar l'aluminosi permanent que les corroeix, agreujada per les onades immigratòries dels sense res. La història continua, implacable, imprevisible, sempre tan capriciosa a les envestides de l'atzar. Ara i adés fallem en les previsions i els episodis fulgurants de la política solen agafar-nos amb el pas canviat. Ja va succeir l'agost de 1989 i ara de nou l'11 de setembre de 2001. La història política potser no és l'esquelet de la història, responia Le Goff, però n'és tanmateix el nucli.

Teòricament, la diada de Mallorca, que se celebrà el passat 12 de setembre, commemora l'atorgament del Llibre de Privilegis i Franqueses per part del rei Jaume II, no cal dir-ho, de la dinastia privativa de Mallorca. La instauració d'aquesta celebració l'any 1997 pel Consell de Mallorca representa la derrota de la candidatura sustentada pels nacionalistes de tota la vida. El PP, el PSIB-PSOE, UM i Esquerra Unida trobaren una excel·lent ocasió per humiliar el PSM, que no és que tingués res en contra del bon rei Jaume II, però que preferia el tradicional 31 de Desembre, data en què les tropes catalanoaragoneses entraren a Palma i posaren fi a l'època musulmana. En els darrers anys, des que participa en el govern de les institucions, el PSM ha desenvolupat un accentuadíssim sentit institucional. És a dir, tot i la vexació que suposa per a les seves creences, pren part activa en la diada del 12 de setembre des de la primera edició.

Així les coses es podria dir que ens trobam la diada de tots les mallorquins, en el ben entès que l'espectre polític amb escons representa tots els mallorquins. No obstant això, poca gent gossaria a negar que es tracta de la diada d'Unió Mallorquina o, millor, de la diada d'Una Mallorca. Supòs que no és necessari explicar al lector d'EL TEMPS que Una Mallorca és Maria Antònia Munar. La festivitat, que no és de guardar, s'associa íntimament a la persona que ha presidit el Consell de Mallorca des de fa sis anys, de tal manera que és difícil imaginar-ne la pervivència, almanco tal i com la coneixem, més enllà del seu pas pel càrrec. I, com la coneixem? Els ciutadans i les ciutadanes de la major de les Balears es berenen cada dia 13 de setembre amb el fet que les portades dels diaris porten en un gran titular una reivindicativa declaració de la seva pre-

La diada d'U(na) M(ajor) M(allorquina)

Bartomeu Picornell

sidenta. A les planes interiors, també hi sol aparèixer la clàssica crònica, redactada amb més o manco ironia, que narra com els turistes segueixen amb atenció la breu processó dels polítics per cobrir el trajecte entre el Consell i la Catedral, on els esperen les associacions de la tercera edat. El discurs, el fa el bisbe. L'acte no tindria gaire transcendència si no fos perquè Esquerra Unida-Els Verds es nega a prendre-hi part, en coherència amb les seves estrictes concepcions de la separació entre església i estat. A Munar, no li sap greu. El seu gran moment arriba al vespre, quan davant un auditori que reuneix una nodrida representació de la Mallorca política econòmica i social es fa verb de flamíger mallorquinisme polític. La temporada política ha començat. És com el "chupinazo". Al cap d'una setmana es reobrirà el Parlament i tothom hi entra amb una clara consciència de quines són les prioritats dels "uemites" per al període. Bé, més que de les prioritats, hauríem de dir de les iniquitats de la "frontissa". El més normal –i en més d'una ocasió just i necessari– és que sigui Jaume Matas l'objecte innominat de les ires munaristes. L'escassa tradició instaurada, quatre anys, així ho acredita. El sentit institucional dels conservadors, tan desenvolupat com el del PSM, fa que també continuïn participant en els actes. El nacionalisme civil, l'Obra Cultural Balear, per entendre'ns, també se sumà a la diada sense gaires objeccions des de la primera edició. A pesar que la seva festa nacional és el 31 de desembre, la instauració munarista no els va molestar gaire i tampoc fou vista com una cerimònia de la confusió dels referents patris. Sentit institucional? És de suposar. A Mallorca tothom en comença a tenir molt.

A pesar de tot el que s'ha escrit, és tanta la dosi de passió patriòtica que Maria Antònia Munar aboca als seus parlaments el dia de la celebració, que es comencen a obrar miracles. L'any passat, qui subscriu aquestes línies i un company foren amonestats verbalment i afectuosament per alguns destacats militants de l'independentisme pancatalanista. No ens havíem pres la diada amb el respecte que calia. Des de l'òptica d'aquesta gent, la diada contribueix a fer país, a fer arribar el missatge a orelles a què difícilment arribaria d'una altra manera. És un miratge com quan consideraven que Gabriel Cañellas era el capitost de la tribu? O també té sentit institucional? No es pot dir. La diada és molt recent. Al Principat es pot imaginar un Onze de Setembre sense Jordi Pujol a la presidència i sense CiU al Govern de la Generalitat. A Mallorca, el 12 del mateix mes encara ha de superar la prova de veure's deslligat de la seva promotora. La meua modesta opinió és que la sobreviurà. Tal i com ha estat ideada és una immillorable plataforma propagandística. No té detractors, perquè quasi no es nota. Amb aquestes condicions, quin polític rebutjaria el caramel?

La majoria de mortals tenim uns coneixements bastant limitats d'història, que es redueixen al que vam aprendre en allò que abans en deien EGB i BUP, i ara ja no sé com en diuen, i poca cosa més. Els més avançats alimenten aquests migrats coneixements amb una lectura escadussera i altruista d'algun llibre relacionat amb el nostre passat. El problema és que a la gent en general li interessa més el present i sobretot el futur que no pas el passat. Els que hem tingut la sort de passar en la nostra etapa universitària per l'aula del professor Joan B. Culla ens podem considerar menys analfabets, històriogràficament parlant, que la resta dels nostres conciutadans. Però tot i així, en aquestes qüestions, la modèstia és obligada.

Dic això perquè ningú s'estranyi que en aquest país existís un president del qual ningú ja no se'n recorda. Un president de la Generalitat, que va existir entre Lluís Companys i Josep Tarradellas. Tothom recorda Companys, el president màrtir, que va morir afusellat a Montjuïc. També tothom recorda encara Tarradellas, perquè és contemporani nostre, estava entre nosaltres fins fa poc temps i és l'autor d'aquella frase, la del "Ja sóc aquí", que és com la de l'"Urruti, t'estimo" acunyada pel Puyal, que sempre tindrem present en la nostra memòria. Però entre aquests dos presidents, n'hi va haver un altre, el president Josep Irla i Bosch, que va ocupar la més alta responsabilitat de la Generalitat durant un dels períodes més tristos i foscos de la història de Catalunya, el de l'exili. És el president oblidat, tan oblidat que fins fa poc no tenia ni tan sols bust al Pati dels Tarongers de la Generalitat, on hi són tots els presidents que ha tingut la casa. Afortunadament, fa uns mesos es va solucionar aquest greuge històric, en bona part gràcies a la pressió de la secció local d'ERC de Sant Feliu de Guíxols, la vila natal del president oblidat.

Ressuscitar un president

Pere Martí

És des de Sant Feliu de Guíxols des d'on s'ha insistit més a treure de l'exili de la memòria aquest president oblidat i fer-lo present entre nosaltres. Josep Irla i Bosch va néixer en aquesta vila del Baix Empordà el 24 d'octubre de 1876, fill d'un obrer taper, empleat de la indústria del suro, que després regentaria una taverna, coneguda com Can Romagué. De ben jove s'inicià en la política i el 1905 va ocupar el seu primer càrrec institucional, el de regidor municipal, ja a les files del republicanisme catalanista. Després de ser alcalde de la ciutat, va passar a ser comissari de la Generalitat a Girona i posteriorment, president del Parlament de Catalunya fins a finals de la Guerra Civil. Sempre com a dirigent d'ERC.

L'ocupació de Catalunya per part de les tropes franquistes el va portar a l'exili, com tants altres catalans republicans compromesos. Des de Ceret es va assabentar de l'afusellament del president Companys i va esdevenir automàticament president de la Generalitat, en tant que president del Parlament. Va estar catorze anys en el càrrec, fins el 1954, quan va renunciar per motius de salut i va cedir el càrrec a Josep Tarradellas. Va morir quatre anys després, a França, cloent amb dignitat una vida marcada per l'austeritat.

Per damunt d'encerts i errors, la seva tasca va ser clau per salvar la institució que va presidir. De fet, Irla representa la continuïtat de la Generalitat i si avui existeix és perquè, juntament amb molts d'altres, va aguantar el pes de la institució en una etapa difícil, lluny d'honors i festes, plena d'abandonament i persecucions. I ho va fer honestament i amb el gran sentit de responsabilitat que va acompanyar sempre una carrera política en què no va buscar els càrrecs, sinó que li van venir per les circumstàncies històriques i els va exercir amb la dignitat que mereixien.

Avui, molts anys després, s'està fent un important esforç per rehabilitar la seva figura. La secció local d'ERC de Sant Feliu de Guíxols, juntament amb la Fundació Josep Irla, es van proposar de ressuscitar-lo i ho estan aconseguint. La seva casa familiar, que havia estat deixada de la mà de déu i plena d'okupes, serà rehabilitada per l'Ajuntament de la seva vila natal, amb el suport de la Diputació de Girona i la mateixa Generalitat, i serà la seu social de la Fundació Josep Irla a Sant Feliu de Guíxols. Aquesta seu social servirà per a impulsar estudis sobre la seva persona i la seva etapa i, fins i tot, està previst que als baixos s'hi torni a reconstruir la taverna familiar de Can Romagué. Potser una mica tard, però s'haurà fet justícia al nostre president oblidat.

*Recreació literària
d'una de les víctimes en
la guerra de bandositats
més significativa de la
Ciutat de Mallorca del
segle XVII. Nicolau
Rossinyol (del clan
del Canavall) festejava
Isabel Anglada
(dels Canamunt).
Els parents Canamunt
rebutjaren el Canavall
i començà una guerra
que durà fins mitjan
segle XVII. El crim més
espectacular fou en la
persona de l'oidor de
l'Audiència Josep Joan
de Berga. En les
investigacions posteriors
s'encunyà una frase
popular que ha arribat
fins els nostres dies:
"Què en som (jo) de la
mort d'en Berga?"*

Tot és confós. I molt més d'aquests murs estant, on l'única que xucla el sol tardoral és aquesta heura que cavalca l'esquena d'ase d'aquestes quatre parets. Fins i tot, jo mateixa som al fons d'una cisterna agitada on la terbolesa del llot es mescla amb la clarividència de l'aigua. Tant sort que el rosari, desgranat amb singlots i petanells, m'esvaeix les hores, potser com ma mare, asseguda al pedrís, alçaria els moixells de llana gastada. Ni jo mateixa me'n puc donar passada. No sé si estic presa o una incipient vocació en naixé just on l'esqueix brutal de la mort d'en Jeroni *Barratorta* em coronà l'existència. El capellà *Boda* em digué que res no em passaria si em deixava portar a Ciutat. Allà estaria més segura car fins a mi em podien arribar els esquitxos sanguinosos. Les germanes de Santa Clara m'acollirien com una més de la congrega-

per insuflar-me no sé si coratge o resignació, s'hi refugià na Isabel Anglada, el punt de partida d'on arranca tant d'odi. No vull ser injusta amb ella, seria com ser-ho amb mi mateixa i acceptar com a vàlids els retrets que em feia ma mare perquè no em deixava ensumar pel porqueret de la possessió. En canvi, vaig transgredir la norma i em va atreure molt més la fèrria furtivitat d'en *Barratorta*. Na Isabel també estimava en Nicolau Rossinyol, però el senyoriu té el sedàs molt prim i per les barres dels Anglada no els podia passar aquella afronta. No era prou home per a la seva germana. En Jeroni a mi no en va treure el net, però deien que en Nicolau volia maridar-se amb na Isabel per entendre una cortina de fum sobre la tèrbola aurèola que l'encalçava. Només eren sospites. Els senyors i els bandolers, el meu estimat Jeroni era un bandoler, no s'entremes-

Què en som de la mort d'en Berga?

Rafel Crespi

ció. Només em calia guardar les formes. Jo no sé si això serà possible per massa temps, el meu ventre engreixa el fruit ignot d'en Jeroni i els dies passen mentre la pell de la meua panxa s'estira sota la flonjor dels hàbits.

En *Boda*, n'estic segura, ha comprat el meu silenci. Sé massa coses. En Jeroni m'ho contava que el va reprendre més de dues i més de tres vegades per haver-se deixat enredar per una figueralera, que treballava dins les partions de l'enemic. Però jo el feia ballar dins el call de la mà, a en Jeroni *Barratorta* i dins el meus braços furtius la seva terrorífica figura es trasmudava en una càndida i indefensa mirada de pollet esgarriat. Potser ho era esgarriat i per això –ell mai no me'n va donar cap explicació– es va enrolar al costat d'en *Treufoch* i tots ells sota la custòdia espiritual i material del capellà *Boda*. I jo aquí, consumida per fora i amb les entranyes calentes que ni emprenyen al disbarat. Però massa sang s'ha escolat durant tants d'anys i no cal que en vessin ni una gota de la innocència que em bull a dintre.

Diuen que en aquests mateixos murs, no sé fins a quin punt fou una invenció d'en *Boda*

claven. Ells els deixaven deambular pel cor de les muntanyes i toleraven les seves fueves rapinyaires sempre que les fessin dins el territori enemic. Si no hi havia sort, els mantenien els majorals, amb la mateixa caritat que alimentaven els porcs. I de tant en tant, rebien ordres! En *Boda* era una centella per trobar-los dins el cau i els encarregava una feina. En Jeroni era bocamolla i m'ho contava, em fascinava amb les seves històries quasi màgiques de sang i venjança. Un dia comparegué taciturn, blanc com el referit. Només em va dir: "Han ajusticiat en *Treufoch* i tots tenim la por darrere les orelles. En *Boda* ens l'ha feta fer llarga aquest pic, encara la sang de l'Oidor de l'audiència era calenta i en *Treufoch* ja era carn de forca." No el vaig veure més. El vaig esperar per tres nits consecutives al nostre amagatall secret. Només es presentà un enviat d'en *Boda* i em digué que en Jeroni havia mort ajusticiat. En convenia seguir-lo. Ara, potser estic físicament més segura entre aquests murs, però sent que la criatura que port a dins em demana: què en som de la mort d'en Berga?

La introducció d'un òrgan –o la reimplantació d'un membre– requereix que aquest rebi una irrigació sanguínia adequada, però la unió dels vasos és una operació delicada. El 1902, el francès Alexis Carrel va fer la sutura sense que es produïssin trombosis, hemorràgies ni infeccions. L'any següent, l'alemany Höpfner va reimplantar la pota a un gos aprofitant el mètode de Carrel i el sistema també va ser molt útil en diverses intervencions quirúrgiques.

Carrel havia nascut a Sainte-Foy-lès-Lyon el 28 de juny del 1873. Va estudiar a la Universi-

Alexis Carrel

Xavier Duran

*Alexis Carrel, un nom
decisiu en el camí cap
al transplantament.
La recent mort de
Christian Barnard,
pioner dels
transplantaments de
cor, és un bon moment
per recordar Carrel,
creador d'un sistema
per suturar els vasos
sanguinis.*

tat de Lió, però el 1904 va marxar als Estats Units. Des del 1906 i fins al 1939 –amb una pausa durant la Primera Guerra Mundial– va investigar al Rockefeller Institute for Medical Research de Nova York. El 1912 va rebre el Premi Nobel de Fisiologia o Medicina.

També va inventar la bomba de Carrel-Lindbergh, que proporcionava un corrent continu de sang a òrgans extrets del cos fins al moment que poguessin ser utilitzats. Va ser espectacular l'experiment que es va perllongar durant més de trenta anys i que va permetre mantenir amb vida un teixit d'embrió de pollastre. El coinventor de la bomba va ser el pilot Charles Lindbergh, enginyer de formació. Lindbergh va estar envoltat d'una gran polèmica perquè rebé una condecoració de mans del militar i polític nazi Hermann Göring. I curiosament aquests fets recorden episodis foscos de la vida de Carrel.

Durant la Primera Guerra Mundial, Carrel va idear un sistema per a evitar la infecció de les ferides de guerra. Però més tard es va distingir més aviat per obrir ferides que no pas per curar-les. El 1935 va publicar un llibre titulat *L'homme, cet inconnu*, del qual se'n van vendre un milió d'exemplars. Proposava mesures molt dràsiques per a evitar tant la proliferació de malalties degeneratives com altres mals, entre els quals esmentava corrupció, apatia intel·lectual i criminalitat. Un tractament amb gas li semblava una forma “humana i econòmica” de fer desaparèixer persones indesitjables, mentre que la selecció i educació de noves elits li semblava la manera de prevenir aquests mals: “Per la perpetuació d'una elit, l'eugenisme és indispensable. És evident que una raça ha de reproduir els seus millors elements.”

El 1941 el govern col·laboracionista del mariscal Pétain li confia la direcció de la Fundació Francesa per a l'Estudi dels Problemes Humans, des d'on propagà les seves idees eugenistes. Després de l'alliberament va ser destituït. I només la mort, el 5 de novembre de 1944, a París, el salvà probablement de ser jutjat.

La seva figura és tan controvertida que ciutats com Estrasburg, Besiers, Llemotges, Montpeller i Perpinyà, entre altres, han canviat el nom dels carrers que li havien dedicat. I a Lió la Universitat Claude Bernard va decidir que la Facultat de Medicina Alexis Carrel es rebategés com Unitat de Formació i Recerca de Medicina René-Théophile-Hyacinthe Laennec –inventor de l'estetoscopi. Malauradament, doncs, el seu racisme i extremisme han enfosquit la indubtable vàlua científica d'aquest investigador.

MIQUEL ÀNGEL LIMÓN

Antoni Victory i Taltavull, capità d'Estat Major, havia rebut ordre de mobilització. Les colònies espanyoles —esdevingudes escòries d'un volcà en erupció— s'ensorraven sense endreç possible. Les poblacions indígenes d'ultramar eren alçurades en armes contra la metròpoli del que fou tingut per imperi assolat i vastíssim: la superba corona catòlica de les Espanyes, per dir-ho amb l'expressió habitual de certa historiografia castellana.

Era l'any 1897 quan el militar maonès s'acomiadà d'una Menorca en rabeig evident i perifèric, però tanmateix atordida per les fuetades de la crisi i el pessimisme espanyols. Victory marxava a les remotes Filipines, la terra estranya i ignota que un aguditzat patriotisme, imperatiu i professional, diríem, l'obligava a haver de defensar amb les armes a milers i milers de quilòmetres de casa. Foren molts de dies, comptats per setmanes, de passar-los en trànsit, adés en vaixell, adés en tren, sovint en diligències de sang. Victory emprengué un viatge incert, camí de la guerra del Desastre. Li semblaren interminables —vull dir ambdues coses, el viatge i la guerra—. Es dirigia a Filipines, o sigui, a la cara de Déu, a l'altra punta del planeta, o gairebé. Del port de Maó havia passat a Barcelona. D'aquí havia resseguit, costa a costa, la conca mediterrània endins vers orient fins a Turquia, deixant enrere els farallons italians i l'esmicolada terra grega. Un cop hagué penetrat en territori turc, enfilà l'Àsia sud-occidental creuant el canal de Suez, obert d'ençà de 1869. En el curs de la ruta, a la

El rodamón que no pogué morir a Maó

Història d'un peculiar menorquí: Sadurní Ximénez Enrich, que voltà el món sense poder morir al seu estimat born. Text de Miquel Àngel Limón.

banda de babord, hi pogué albirar, en una colla de dies de viatge, les terres de Síria, Israel i Jordània i les extensions polsegoses, desèrtiques, d'Aràbia Saudita. Hi féu, vora vora, un recorregut en direcció meridional, en paral·lel al Mar Roig avall. I just que es trobà en aquell extrem, topà amb les fronteres del Iemen del Sud i la mítica Aden, la capital d'aleshores.

Aden, ciutat esmentada a la Bíblia, era, en aquell temps, una urbs sotmesa a un règim de protectorat britànic de gran interès —mercantil i navilier, s'entén—, populosa i, en algunes zones, de bellesa encisadora. No debades el topònim significa, en àrab, *paradís*. Per ubicació, representava l'entrada a l'oceà Índic, i per això, era —fet i fet com ara— punt de repartiment de les rutes marítimes. Una de les més cobdiciades penetrava des d'allí cap a Àsia central i oriental, la direcció que mena a Filipines.

Els anglesos, el 1839, hi havien creat un port franc i una base militar. Just en aquella cruïlla marítima Victory havia d'embarcar-se de bell nou fins a l'arxipèlag filipí. En posar peus a terra en els carrers d'Aden, s'adonà de seguida del clima àrid i sec d'aquella latitud. A la zona portuària, construïda a la manera d'un abric dins l'immens golf homònim, hi contemplà una agitació urbana atordidora. Hi observà, en detall, la gent morena de perfil aquilí, amb barbes, gel·labes i turbants; i hi escoltà

els venedors neguitosos per captar la soldadesca que hi deambulava. Les dones, semiocultes en tuls i gases volàtils, traginaven aigua o fardells de bugades; i els al·lots, escridassant enredosament, es feien travetes, rodolaven a terra i n'aixecaven una pols deshidratada i atapeïda. Els molls eren gairebé ocupats per vaixells de tota casta de cabotatge i de banderes diverses, de pàtries disperses. En un d'aquells Victory hagué de fer la darrera etapa del viatge.

Llogà, entretant, una habitació en una dispesa de la ciutat per passar-hi la nit. De fet, li assignaren una cofurna humida, sense finestres exteriors, il·luminada a penes per una bugia mínima i equipada amb una ribella, en el fons de la qual hi suraven les desferres líquides de qualque hoste anterior. En haver-se allitat, Victory prengué colpidora consciència que Menorca li havia quedat molt i molt lluny. L'illa, des de la nova perspectiva, romania en latituds perdudes, cartogràficament mínimes, i li pareixia un indret gairebé insignificant, com si no tingués pas vida interior. Tanmateix, les penúries que també esfereïen la llar eren força evidents, i d'uns efectes punyents. El calçat, per exemple, veié esfondrar-se els mercats, i la menestralia i el camp perderen braços perquè les lleves se'ls emportaren. Ni pel cap prim eren, en general, èpoques de bonança ni d'optimisme. Tampoc per als menorquins. Però, així i tot, Maó, en aquell any de 1897, lllindar del Desastre, no era Aden, clarament; ni Menorca, Iemen del Sud.

Sorpresa a bord. Així, és ben humà de creure que Victory, hostatjat a la dispesa d'Aden, i apunt de capficar-se en l'infern bèl·lic de Filipines, cauria en la son amoïnada pels dubtes de la sort incerta que el sotjava, i potser ben convençut que, de moment, quedava completament separat de Menorca i la seva gent. L'endemà, llevat i netejat de cara com els moixos, buscà el vaixell que salpava envers la cara de Déu –o sigui, a Filipines. Era un transatlàntic de buc negre, de xemeneia cilíndrica i alta, elegant i cofoi del seu tonatge espectacular. Es deia Covadonga. Victory frissava d'acomodar-s'hi el més aviat possible, tal volta per recuperar-se de la mala nit que tingué a la infecta dispesa iemenita. Abans de baixar als camarots, però, volgué fer una darrera ullada i albirar la badia d'Aden, majestuosa i multiracial, de nervi actiu, estibada de frenesí navilier, de multituds que anaven i venien, o que hi comerciejaven amb escarafalls. La mar era encalmada. En aquest instant, començaren les maniobres de lleva. S'escoltà el desori de les hèlices en centrifugar l'aigua, i la massa imponent del vaixell mostrà els primers símptomes de voler desferrar-se dels molls, lentament i pesada. En plena navegació, Victori s'assegué en coberta, potser per contemplar la infinitud impressionant del mar Índic. La sorpresa, llavors, va ser enorme, literalment increïble, en escoltar aquesta interpel·lació: "Sou menorquí?". Victory, sorprès, no alçà de moment els ulls. Restà astorat uns segons d'indecisió i s'interrogà a si mateix si havia escoltat bé les paraules que algú a la seva vora li havia adreçat.

La pregunta havia sortit dels llavis aprimats d'un home d'aspecte vidriós. Se'l veia sol, rígid, encarcerat i miop, per dir-ho en paraules de Josep Pla. Exhibia una barba estriolada en punta, de color cendra i textura crespa. La modulació vocal, però, maldà de ser suau i amable. En reaccionar, Victory respongué, més o manco així: "Sí, sí, ho som. Veig que parlem la mateixa llengua" –afegí després, adjudicant-li, precipitadament, un origen per devers el Principat, emperò no pas per devers les Illes-. L'interpel·lant, aleshores, contestà: "Parlam la mateixa llengua i som del mateix país, perquè jo som maonès. Em dic Sadurní Ximénez Enrich." Mai no s'havien vist personalment, perquè Ximénez havia emigrat a Barcelona sent un jove, però coneixia prou bé el prestigi militar de Victory i havia seguit la seva vocació lletraferida. L'amistat, després de les frases de presentació, quallà entre tots dos a lloure i amb una celeritat comprensible.

De Bielorússia a Filipines, via Polònia. Feia trenta-cinc anys, en efecte, que Ximénez, nascut el 1853, no havia tornat a l'illa natal. La seva vida era una pura aventura, un cosmopolitisme exagerat. S'havia casat amb una russa i vivia a Mohilof acompanyat dels seus 25.000 llibres. La Revolució de 1917, però, l'hauria d'em-

MIGUEL ANGEL LIMON

Sadurní Ximénez Enrich

Al llarg de la seva vida va desenvolupar tasques molt diverses: des de cronista de guerra fins a la investigació, i alguns rumors indiquen que també va realitzar serveis d'espionatge.

paitar anys a venir. Pla el descriu com un homenet que, en aquell daltabaix soviètic, hagué de sortir de Mohilof, en la regió de Bielorrússia, cap a Polònia muntat en un carro tirat per una vaca. Era un tipus de persona confusa, de clarícia mal d'esbrinar, un trescador d'ambició universal: ben a l'inrevés de Victory, que preferia, més aviat, el localisme concret de Menorca, i que no tenia altre gust que la menorquinitat i la cultura local. Durant la darrera contesa carlina (1876), Ximénez treballà de corresponsal de guerra per a la premsa de Madrid i Catalunya. Després féu de cronista de trinxera a la guerra turco-russa de 1878. Ara bé, els més benèvols asseguren que fou un eminent investigador de la civilització hel·lènica i l'arqueologia del món clàssic, i, en efecte, va ser autor de diverses monografies i llibres voluminosos sobre la matèria. A més, féu les primeres traduccions al castellà d'algunes peces teatrals del seu amic Anton Txèkhov. Alguns gosen a dir que, fins i tot, va fer també serveis d'espionatge.

"M'han mobilitzat a Filipines. Som capità d'Estat Major", explicà Victory a Ximénez mentre passejaven per coberta. "Idò, jo no vaig tan enfora, estimat amic –li correspongué Ximénez–. Deixaré el vaixell molt abans que vostè. Estic esperant un carregament d'armes per emprendre una excursió per l'interior d'Àfrica." Després d'una tan enigmàtica i sorprenent confessió, Victory i Ximénez no es tornaren a veure mai més.

L'endemà, a trenc d'alba, el Covadonga féu una escala, i amb el mateix misteri amb què havia aparegut a Aden, Ximénez es volatilitzà per sempre.

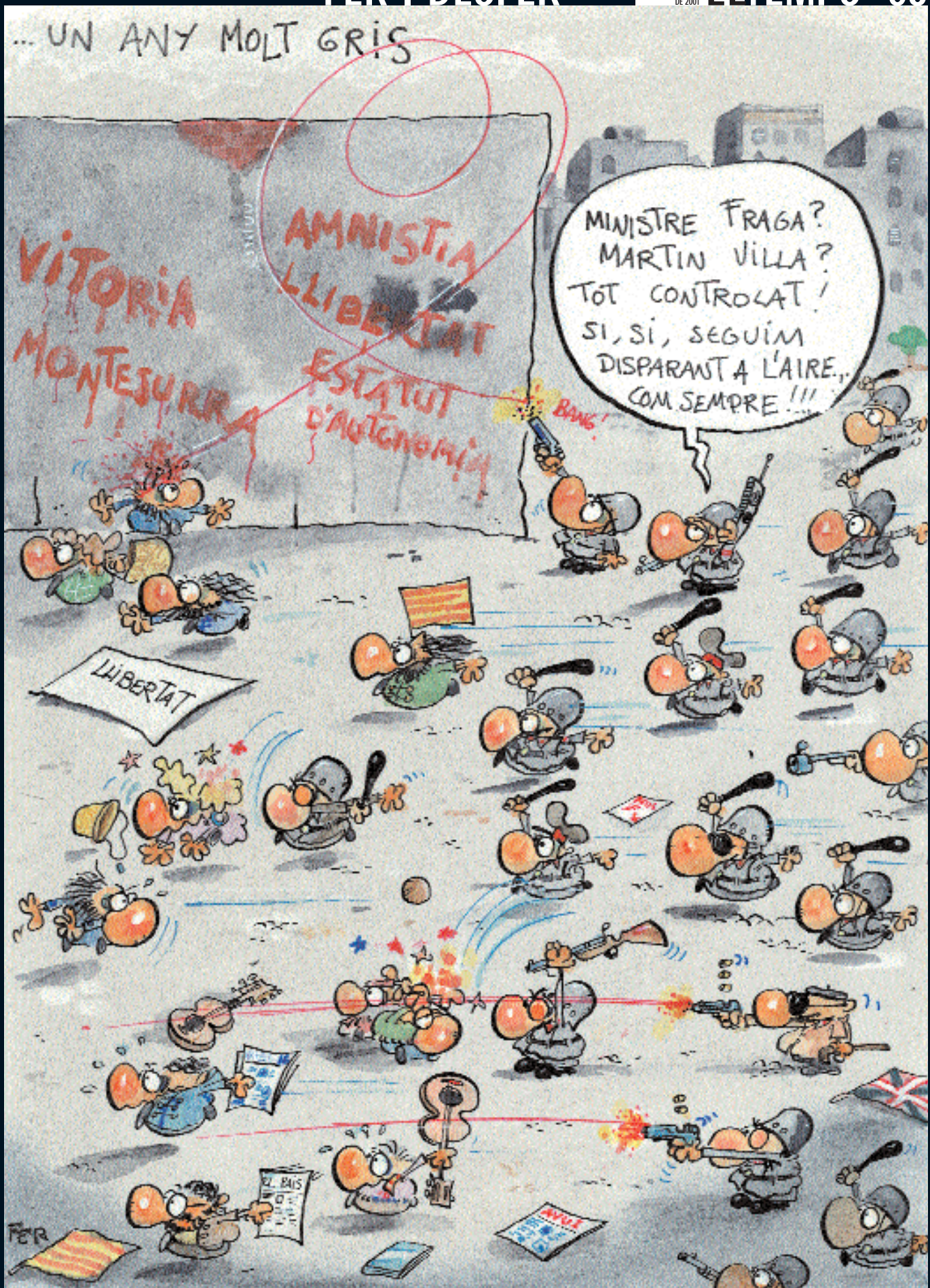
Passaren molts anys. Del Desastre ningú no se'n recordava. Victory, reinstal·lat a Menorca, deixà la carrera militar i, com a admirable petitburgès que era, es posà al capdavant de l'Ateneu de Maó durant vint-i-cinc anys, per tal d'endreçar una obra de desvetllament de la cultura menorquina, i que encara ara dura vigorosa i plena. Idò bé, un bon dia, inesperadament, aquell president bonàs de l'Ateneu rebé una carta d'un menorquí rodamón que, vell i cansat de les tresques per tota la geografia europea, li pregava que li busqués una casa tranquil·la suvora les aigües manses del port de Maó, perquè ja no aspirava a res més que envellir pacíficament i passar avall cobert de terra nadiua. La carta, és clar, la signava Sadurní Ximénez. La cosa, però, s'anorrea tràgicament. Un dia de 1933 la revista *Nostra Terra* de Barcelona informà: "Ha mort a París i a la vetla de tornar a Mahó l'octogenari periodista Saturní Ximénez Enrich, després d'una vida laboriosa i accidentada [...] Fou el senyor Ximénez una verdadera representació de la nostra raça, plena d'inquietuds i d'expandiment."

El febrer d'aquell any, ell, que havia salvat tota mena de perills i de guerres, d'aventures arriscades i fatídiques, morí, no pas en la placidesa mítica del born recobrat, sinó, més prosaicament, atropellat per una motocicleta que l'investí en un carrer de París.

Ximénez, que havia salvat tota mena de perills i de guerres morí no pas en la placidesa mítica del born recobrat, sinó, més prosaicament, atropellat per una motocicleta que l'investí en un carrer de París.

MICHEL ANGE LIMON

GRUPO 16

Una transició en crisi econòmica

La transició de la dictadura de Francisco Franco a la democràcia va ser un procés polític, però es va desenvolupar en paral·lel a una situació econòmica de crisi, provocada tant per la crisi internacional de 1973, amb l'encariment dels preus del petroli, com per unes especificitats pròpies de l'economia espanyola.

Text de Carles Santacana.

És obvi que la transició de la dictadura franquista a la democràcia va ser un procés polític, de substitució d'un sistema polític per un altre. Tanmateix, val la pena posar de relleu que aquest procés, complex en si mateix, es va produir en paral·lel a una crisi econòmica que tenia una doble component, ja que a més d'estar relacionada amb la crisi internacional sorgida el 1973 amb l'encariment dels preus del petroli, va experimentar unes característiques específiques en l'economia espanyola. De fet, les primeres mostres externes de la crisi econòmica van aparèixer el 1974 i 1975, coincidint amb la fase agònica del règim franquista, i significava l'aturada d'una etapa de fort creixement econòmic, que d'alguna manera havia ajudat decisivament a l'esta-

Els primers governs de la monarquia, amb la seva manca de legitimitat, van continuar sense adoptar una política clara i van haver d'afrontar les demandes salarials dels obrers, que veien com la inflació se'ls menjava el sou. 1976 va ser l'any de les vagues obreres, en què a vegades es fa difícil destriar les motivacions socials de les estrictament polítiques. A la foto de l'esquerra, manifestació del Primer de Maig de 1976. A la dreta, la Junta Democràtica durant una conferència de premsa a Estrasburg.

GRUPO 16

bilitat del règim. Així, la coincidència en el temps de la irrupció de la crisi i el procés de democratització podia donar lloc a tot tipus de manipulacions, que presentessin la naixent democràcia com la culpable del deteriorament econòmic. D'aquesta manera, la interrelació entre procés de canvi polític i crisi econòmica va ser molt intensa.

Però anem a pams. La crisi econòmica internacional iniciada el 1973 va ser originada sobretot, encara que no únicament, per l'increment dels preus del petroli, font energètica bàsica, que tenia enormes efectes directes en el conjunt de l'economia. El preu del petroli va passar en tan sols un any d'1,63 a 14 dòlars per barril. Els països més afectats per aquesta situació van assajar diverses mesures per minimitzar-ne els efectes. Mentrestant, l'estat espanyol era dels que estaven en pitjors condicions per a fer-ho. D'una banda, perquè el Govern vivia una fase de gran incertesa, i fins i tot provisionalitat, que li impedia actuar amb criteris clars. L'agenda política dels governants franquistes estava pendent de seguir les passes dels líders de les oficialistes "asociaciones políticas". O el que vol dir el mateix: preparar el seu futur personal era molt més prioritari que plantejar-se mesures econòmiques serioses, que d'altra banda podrien gene-

rar una major impopularitat. Aquest era un handicap específicament espanyol. L'altre era que la dependència del petroli era molt més gran a l'estat espanyol que als altres països industrialitzats. Per tant, la repercussió de la crisi en forma d'inflació va ser ràpidament constatable. Val la pena remarcar que la crisi afectà especialment les zones industrials, per la qual cosa el Principat i el País Valencià van rebre especialment. A les Balears el turisme va experimentar un alentiment conseqüència directa de la minva del poder adquisitiu dels clients europeus.

1976, l'any de les vagues. Així les coses, a la mort de Franco els principals efectes de la crisi eren l'augment de la inflació, que el 1975 es va situar en el 16,9%, molt per sobre de l'11,3% dels països de la OCDE, i el creixement del deute exterior. Els primers governs de la monarquia, amb la seva manca de legitimitat, van continuar sense adoptar una política clara i van haver d'afrontar les demandes salarials dels obrers, que veien com la inflació es menjava els sous. 1976 va ser l'any de les vagues obreres, en què a vegades es fa difícil destriar les motivacions socials de les estrictament polítiques. És evident que el poder adquisitiu dels treballadors es rebaixava contínuament, però també és cert que els

sindicats encara il·legals intentaven que totes aquestes mobilitzacions demanessin també la llibertat sindical i el dret d'associació. Es produeix aleshores una situació certament xocant, ja que la majoria de mobilitzacions contra el Govern es promouen des de les estructures dels sindicats verticals oficials, que en moltes ocasions estaven ja controlats per militants dels sindicats democràtics, especialment les Comissions Obreres.

En aquesta situació, quan Adolfo Suárez assoleix la presidència del Govern l'estiu de 1976, la seva prioritat és lògicament el projecte de reforma política.

Els Pactes de la Moncloa. Al llarg de 1977 la crisi econòmica es va anar fent més palpable. Aquell any la inflació va arribar al punt àlgid, amb el 24,5%, mentre que l'atur se situava en el 5,6%, una xifra reduïda si la comparem amb la que assoliria a la dècada següent, però massa elevada després d'una dècada de plena ocupació. El Govern Suárez, però, va aconseguir sortir-se'n gràcies a l'èxit del referèndum sobre la Llei de Reforma Política (desembre 1976), que el va conduir al triomf electoral del juny de 1977. La legitimitació democràtica va permetre a Suárez posar la política econòmica a l'agenda política. De fet, hi estava obligat, ja que les xifres feien impossible obviar el problema. D'altra banda, els resultats electorals, amb una UCD que governava en minoria, van facilitar l'inici del que es va denominar política de consens, per la qual el Govern va pactar amb les principals forces de l'oposició la construcció del nou estat democràtic, que passava per l'elaboració d'una constitució i la lluita contra la crisi econòmica. El deteriorament econòmic era ja prou important perquè el Govern aprovés, pocs dies després de la presa de possessió, un pla econòmic d'urgència (juliol), que se centrava en la reducció de la inflació. El seu vicepresident econòmic, el professor Fuentes Quintana, va dir aleshores: "*O la democracia acaba con la inflación o la inflación acaba con la democracia.*" La principal recepta era la reducció dels increments salarials. Per poder tirar endavant amb efectivitat una política d'aquesta naturalesa el Govern va plantejar una forma de

El ministre Laureano López Rodó (en primer terme) i Fabià Estapé presenten el III Pla de Desenvolupament.

materialitzar davant l'opinió pública un gran acord polític. Van ser els Pactes de la Moncloa, signats l'octubre per part dels principals grups parlamentaris, des d'Aliança Popular al Partit Comunista, passant per la governamental UCD i el PSOE. Els Pactes tenien dues parts: una de política, que en gran part avançava criteris de la futura Constitució; i una altra d'econòmica. No deixa de ser significatiu que aquest pacte, d'indubtable naturalesa econòmica, es restringís a l'acord dels partits polítics, deixant de banda els agents socials. Els Pactes de la Moncloa van significar l'inici d'una veritable política econòmica, que descansava en un paper important de l'estat, que hauria de definir una política de rendes. Per a això era imprescindible una reforma fiscal. Si aquesta assolía una major recaptació, la despesa pública també es podria incrementar. Definida aquesta línia d'actuació, la negociació col·lectiva entre sindicats i empresaris quedava en un total segon pla, ja que el Govern tenia suficient força per imposar que els objectius macroeconòmics condicionaven totalment a aquella negociació. L'efecte entre els treballadors va ser ben clar: els recentment legalitzats sindicats van anar perdent ràpidament afiliació, ja que quedaven lligats de mans i peus pels acords polítics signats pel PSOE i el PCE. Per això el que se'n va dir "desencís"; és a dir, la ràpida desmo-

bilització de les forces socials democràtiques, va ser ràpidament evident en el món sindical, sense que cap dels petits sindicats que s'oposaven als Pactes de la Moncloa, com la CNT o els maoistes CSUT o SU, en sortissin beneficiats.

La duresa del pla de xoc que va representar els Pactes va tenir, però, uns efectes bastant immediats. La inflació va cedir el 1978 al 19,8%, i un any després al 15,7%, però a canvi que l'atur s'incrementés, de manera que el 5,6% de 1977 gairebé es triplicava el 1981. Els treballadors pagaven el preu de la crisi, però a canvi la jove democràcia semblava consolidar-se. No obstant això, els resultats van ser magres, ja que el 1979 es va produir una segona crisi energètica internacional, que va col·laborar en el repunt de la crisi espanyola. Començava l'etapa de la crisi més profunda, que junt amb la descomposició de la UCD, expliquen la victòria socialista de 1982, quan la promesa més popular va ser la creació de 800.000 llocs de treball. Tot un símbol de com estava el país.

Per totes aquestes circumstàncies no va ser fins a la majoria absoluta del PSOE l'any 1982 que un govern es va veure amb força per dur a terme la reconversió dura. Podia aprofitar els deu milions de vots obtinguts i el seu ascendent sobre amplis sectors d'esquerra per aplicar una política antipopular. I ho va fer.

JORDI VICENT

Els partits polítics sortien de la clandestinitat i, havent-se mostrat a les primeres files d'algun dels memorables recitals de la cançó, ja pujaven als escenaris entorn dels quals hi acudia la gent amb moltes ganes d'obrir el nou temps que havia d'arribar. Prest començarà la travessia del desert d'un col·lectiu que havia preparat un camí que deixaria de ser el seu. Perquè durant molt de temps amb la cançó s'havien romput algunes barreres i a poc a poc s'havia creat l'hàbit de reunir-se, escoltar cançons, cridar i, al capdavant,

sortir amb la sensació d'haver trencat una mica el regne de la por i la foscor que finalment acabaria morint al llit. De mort allargada, però natural, al cap i a la fi. Era el 20 de novembre del 1975, tot i que a vegades sembla que fa dos dies.

Sense la cançó –allò que es conegué com a nova cançó catalana– hagués estat molt difícil aconseguir reunir tanta gent per, tots junts, participar en el ritual d'una rebel·lia. De manifestar el seu desacord amb el que passava. De dir no. Poc es podia fer entre gol i gol de l'equip més estimat, a les ballades popu-

Cançó: perseguida, utilitzada i... oblidada?

En la clandestinitat molts cantants serviren per a uns polítics que aviat se n'oblidaren de tots, i pocs d'aquells sobrevisqueren en la normalitat.

Text de Joan Manresa.

MOVIEPLAY

lars o alguna altra trobada més o menys tolerada. En canvi sí que es podien ficar falques rebels entre cançó i cançó, especialment quan l'interpret donava a entendre més o menys clarament que tal tema o tal altre estava al llindar de la prohibició, també quan, entre línies, s'hi escrivien missatges en clau dedicats als entesos. Que se suposa que eren tots, excepte el censor que, intrús, comprovava si la cançó que sonava a l'escenari s'ajustava a la lletra prèviament autoritzada.

La situació s'escalfava quan per alguna part del recinte on es feia el recital apareixien les forces de l'ordre. Això si era en un lloc que valgués la pena. Perquè si la cantada era davant un centenar de persones reunides en un poble, podia succeir que des de qualsevol lloc se sentís la veu d'algun guàrdia civil, o per l'estil, cridant: "*Canta es español, coño, que estamos en España!*" Però lo cosa no solia anar més lluny. Els últims temps de la dictadura, quan ell passava pel lloc estret entubat i a punt de badallar a La Paz, cantants i públic havien perdut la por. La muntanya es feia vella, l'estaca estava a punt de tombar i, malgrat les trucades de matinada, res no era mesquí.

Recuperar la veu. Encara amb un peu –sovint els dos– dins la persecució clara i sistemàtica de la llengua catalana, i sense ràdio ni periòdics, què es podia fer per –d'una forma atractiva i efectiva– reviscolar la llengua robada? Vist des d'ara, està ben clar que només hi havia un camí: cantar, crear-ho tot a partir del no-res. No hi havia locals adequats, tampoc discogràfiques, i menys encara empresaris que volguessin arriscar diners en un recital que, tot i que podria ser interessant, era molt possible que, al final, no fos autoritzat per les autoritats. És que, posats a no haver-hi, no hi havia ni cantants. Tot s'havia de fer.

Per això, bona part dels qui començaven a cantar era gent que tenia professions diverses, com a escriptor o metge. Ben aviat vingueren els universitaris joves. Finalment tothom, perquè una multitud de persones agafà la guitarra per sortir a l'escenari i, si hi havia sort, en registrar un disc.

Arribà un moment en què no hi havia poble o ciutat dels Països Catalans en què no organitzessin el seu recital de cançó. Com que no es trobaven locals adients, sovint se'n feien en un cinema o a qualsevol centre parroquial. Amb poc pressupost, si s'actuava lluny de casa s'anava a dormir a casa d'alguna persona entusiasta que, en certa manera, tenia l'honor d'allotjar qui havia encès els ànims d'un auditori fidel. Hi havia algun/a manager –quan entrà en joc aquesta figura– que sempre viatjava amb un totxo, més voluminós que qualsevol guia d'hotels, tot ple d'adreces i telèfons que era una mena d'inventari de cases d'amics amb llit i dutxa. Això feia que es creàs una complicitat entre artistes i fans locals, fins que, amb la lenta professionalització, es tingué la possibilitat d'anar a dormir a hotels.

De cada dia n'eren més. El dictador no es moria, però els organitzadors i els cantants prenién volada. I com que els seguidors ja formaven multitud, la por havia desaparegut. Sense oblidar que es podia acabar a garrotades. Un recital multitudinari no només era un esdeveniment per anar a escoltar els artistes més valorats; també s'aprofitava per començar a repartir propaganda dels moviments d'oposició que, de forma clandestina, havien anat teixint la seva trama. En les grans concentracions, les primeres i millors fetes a l'estat espanyol, hi havia el plaer de conviure amb qui, més o menys, era de la mateixa corda, fumar l'herba prohibida i tastar els sexes disponibles. La transició arribaria després de la mort natural, però abans hi havia ganes, i temps, per fer camins de roses i espines. A vegades la premsa publicava que, amb tantes hores de cançó i rock, havia estat un bordell ple de sexe i drogues. I de la música, què? I del cant d'"Els Segadors", l'any 75, davant milers de persones congregades a Canet, què? Ara podrà fer riure, llavors emocionava.

El trànsit de la transició. Hi hagué recitals memorables, amb milers de persones fent seves les cançons dels artistes que mostraven bastant a les clares quines preferències polítiques tenien i es deixa-

EL TEMPS

ven utilitzar, si era necessari. Els cantautors havien fet un bon servei, però de cada dia més “els artistes” ja serien els polítics, que, després de tant de temps a l'ombra, havien de pujar als escenaris i fer-se escoltar. Milers i milers de persones es trobaven compartint cançons i ànsies de llibertat, amb ganes d'obrir finestres i respirar, de celebrar amnisties i retrobar companys. Hi hagué recitals com mai més no es repetiran. Símbols, partits, crits i ganes de recuperar alguns dels anys robats. Amb les primeres eleccions, la Constitució i una certa normalitat política, els polítics finalment estaven al seu lloc i amb el seu ofici.

Aviat per engrescar el personal resultà molt millor fer-ho amb l'ajut d'un grup amb canya que, si arribava el moment, faria moure el cos al ritme de la seva música. I encara més: potser s'havia acabat l'època dels cantants, de la protesta i de les cançons amb missatge. Així que el ritme el posaven els grups de rock que, com unes dècades abans havia passat amb la nova cançó, n'hi havia un a cada casa. Els polítics posaven en moviment el país, o els països. Ràpidament tothom era demòcrata de tota la vida i els censors... Què se n'havia fet, dels censors que treballaven amb tanta dedicació?

L'estabilització. Quan el públic en general s'adonà que amb la transició sense ruptura no s'havia entrat a la glòria i que de censura i dificultats n'hi havia de moltes castes, cantautors i roquers se situaren al seu lloc. Perquè, mirat serenament, quants cantants o grups pot mantenir la població dels Països Catalans? És una qüestió de demografia i no n'hi ha més de fetes.

Dels cantants del temps de Franco han aconseguit fer la travessia del desert uns quants noms: Raimon, Joan Manuel Serrat, Lluís Llach i Maria del Mar Bonet. Cada un té les seves característiques ben concretes i no és possible comparar-los, només és el temps el que els ha aparellat. Tots són imprescindibles. Raimon és un clàssic de la cançó que es pot permetre el luxe de no actuar durant un any, però quan ho fa no passa desapercbut. Joan Manuel Serrat és el que ha sabut alternar millor –pràcticament l'únic que se n'ha sortit– amb el català i el castellà.

Lluís Llach s'ha arriscat anant contra corrent, fent cançons massa llargues per entrar en els programes de ràdio –que tanmateix no radien les curtes– i fent guspies cada cop que ho creu oportú. Maria del Mar Bonet ha viatjat per riberes mediterrànies i del jazz, ha internacionalitzat cançons populars de les Illes, i actualment ja li diuen la gran dama de la cançó catalana. Cosa curiosa: amb els

quatre hi ha representació del Principat, del País Valencià i de les Illes. Si s'anallitzen les seves cançons, al final es comprovarà que, llevat d'alguns títols ben concrets, són més líriques que combatives. Llavors, així com estava la cosa, era una provocació cantar “veles e vents han mos desigs complir”.

Els cantants de qualitat, aquells que han aconseguit sortir indemnes de la transició, tindran el consol d'omplir teatres de gent que connecta amb el seu missatge d'amor i rebel·lia. La seva història és única. Els polítics no ho han fet ni ho faran mai, però a ells sempre els quedarà poder tornar a l'Olympia.

Lluís Llach, un dels grans representants del moviment que es va popularitzar com la nova cançó. Fidel a les seves arrels musicals, Llach sovint s'ha arriscat anant a contra corrent.